

Die ontwikkeling van Afrikaanse vaktaal: Verlede, hede en toekoms

The development of Afrikaans technical language: Past, present and future

MARIËTTA ALBERTS

Navorsingseenheid vir Tale en Literatuur in die Suid-Afrikaanse konteks
Potchefstroom-kampus, Noordwes-Universiteit
E-pos: albertsmarietta@gmail.com

Mariëtta Alberts

MARIËTTA ALBERTS begin haar loopbaan as terminoloog by die Terminologiesdiens, Taaldiensburo, Departement van Nasionale Opvoeding en is ook sekretaris van die Koördinerende Vaktaalraad. Sy was 'n lid van LANGTAG (Taaltaakgroep). Sy doen navorsing oor leksikografie, terminografie en rekenaarlinguïstiek by die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. In 2010 tree sy vroeg af by die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad as Direkteur: Terminologieontwikkeling. Sy was deeltydse lektor en eksterne eksaminator, Departement van Afrikatale, Universiteit van Pretoria en by die Departement van Taalbestuur en Taalpraktyk, Universiteit van die Vrystaat. Sy is tans navorsingsgenoot by die Noordwes-Universiteit. Sy is 'n stigterslid van die *African Association for Lexicography* (Afrilex) en dien op die raad. Sy was visepresident van Infoterm en ontvang erelidmaatskap van Infoterm, Afrilex en Prolingua. Sy was voorsitter van SABS TC 37 en lid van ISO TC/37. As lid van die Taalkommissie, ontvang sy die SAAWK CJ Langenhoven-Prys (2003) en die ATKV-Prys (2006) vir die samestelling van die *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls* (AWS), 2002-uitgawe, sowel as die SAAWK CL Engelbrecht-Prys (2009) vir die 2009-uitgawe. In 2011, as lid van die Sentrum vir Politieke en Verwante studies, ontvang sy die SAAWK Stals-Prys vir die samestelling van die *Nuwerwetse Politieke Woordeboek*, 2011-uitgawe. Die SAVI-woordeboekprys vir 2015 word aan haar as mederedakteur van SRTAT se tweetalige verklarende *Regsterminologie: Straf-, Strafproses- en Bewysreg* (2015) toegeken.

MARIËTTA ALBERTS started her career as a terminologist at the Terminology Services, Language Bureau, Department of National Education, and acted as secretary of the Coordinating Terminology Board. She was a member of LANGTAG (Language Task Group). She conducted research on lexicography, terminography and computational linguistics at the Human Sciences Research Council. In 2010 she took early retirement from the Pan-South African Language Board as Director: Terminology Development. She was part-time lecturer and external examiner, Department of African Languages, University of Pretoria, and the Department of Language Management and Language Practice, University of the Free State. She is currently research fellow of North-West University. She is a founder member of the African Association for Lexicography (Afrilex) and served on its Board. She was Vice-President of Infoterm and received honorary membership awards from Infoterm, Afrilex and Prolingua. She chaired SABS TC 37 and was a member of ISO TC/37. As member of the *Taalkommissie*, she received the SAAWK CJ Langenhoven Prestigious Award (2003) and the ATKV Prestigious Award (2006) for the compilation of the *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls*, 2002 edition, and the SAAWK CL Engelbrecht Prestigious Award (2009) for the 2009 edition. In 2011, as member of the Centre for Political and Related Studies, she received the SAAWK Stals Prize for the compilation of the *Modern Political Dictionary*, 2011 edition. The 2015 SATI dictionary award was bestowed on her as co-editor of the bilingual explanatory *Legal Terminology: Criminal Law, Procedure and Evidence* (2015).

ABSTRACT

The development of Afrikaans technical language: Past, present and future

Terminology development is an interdisciplinary activity that takes as its point of departure the concepts related to a certain subject area. Terminography practice depends on language development and lexicographical principles and practice. Unique, polythematic terminology products are needed for target user groups that have a specific interest in specific subject areas in different languages, and the needs of such groups should be taken into consideration when terminology is developed. All occupations and fields of knowledge need terms for exact subject-related communication, which explains the slogan of the international terminology organisation TermNet: There is no Knowledge without Terminology.

Terminology development occurs in the framework of the language policy of the government of a country. South Africa has excellent legislation aimed at safeguarding the official languages and developing them into fully functional languages. Although this article focuses on Afrikaans, it is important not to deal with Afrikaans in isolation – all terminology-related activities should (where possible) take place in all the official languages, not only for the sake of individual languages, but especially for the sake of (specialised) communication.

The development of the indigenous languages took place in consecutive phases. Afrikaans developed from a subservient so-called “kitchen language” to a high-function language that can be used in any field of knowledge. Currently, Afrikaans should be in a maintenance phase, but the language has (again) been relegated to a struggle for survival. At the same time, the African languages are not being properly developed as full-fledged academic languages, despite their official status. English remains the language of preference for many South Africans, and the other official languages are subjected to the hegemony of English. It is important to realise that a functional language is a language with a future.

The political change in 1994 provided a legislative context for transformation and the redress of imbalances resulting from the previous dispensation. Language, among other issues, is seen as critical in fostering transformation in higher education and in society.

Historically, the development of terminology in South Africa was a long and difficult process, but, at the same time, judged from the number of technical dictionaries published, terminology development has been extremely successful. Many technical dictionaries are currently out of print. There were (and still are) many duplications of terminology projects, despite the existence of several coordinating bodies.

The mandate of the national terminology office, i.e. the Terminology Coordination Section, differs from that of its predecessors. In the past, bilingual technical dictionaries were compiled, but currently the mandate of the office requires the compilation of terminology products in all official languages. The office mainly tends to government-related terminology needs.

Legislation dictates that government departments, with a view to communicating with the country's citizens, develop the terminology related to their core business in all official languages (at the national level) and, at the provincial and local levels, in at least the three major languages used in the province concerned. The private sector ought to be part of this strategy, seeing that it is an end-user of terminology as well.

A recent audit has shown that various language bureaux collect terminology for internal use. Although this invaluable terminology work is being done in various subject areas, the terms are not readily available, the bilingual or multilingual polythematic terminology being available to the relevant institution only.

Funds have recently been made available by the Department of Higher Education for the development of terminology at tertiary institutions. The aim is to develop a multilingual open term

bank for higher education, with the primary beneficiaries first-year university students with an African language (including Afrikaans) as their mother tongue. The tertiary institutions that are currently actively involved in terminology development should collaborate to avoid duplication; however, the audit has shown that already several projects are being duplicated. Furthermore, terminological research should be made available online for learning and teaching purposes. The terminology should be of a high standard and its effectiveness should be measured frequently. Also, systems should be put in place to make it possible to comment on terminological data and revise and update data.

Currently, different institutions keep term data bases, and a variety of data capturing software is used, which, ideally, should be compatible, so as to facilitate sharing terminological data. All available terminology (even out-of-print terminological products) should be accumulated in a central database, and/or a node with links to terminology databases should be established to promote the dissemination of terminology. Data should be digitalised and open-sourced to enable free access.

Proper training in the principles and practice of terminography is needed. Currently no in-house terminology training is provided, and at tertiary institutions terminography mainly forms part of lexicography, linguistics, translation or interpreting courses. Tertiary institutions could assist the terminography practice by presenting proper terminology courses and appropriating funds for terminology development at all subject-related faculties. Terminology development is important for both language-related and subject-related departments at tertiary institutions. Collaboration among tertiary institutions should be encouraged, and new terms (neologisms) arising from recent research should be documented and disseminated.

It is important to take note of terminology activities by individuals and institutions. Academics, subject specialists and language practitioners (including those who have retired) could provide valuable assistance in defining concepts, and when translations are needed. A list should be kept of all role-players and collaborators (potentially) involved in terminology-related work.

Although the publication of technical dictionaries is not regarded as a profitable business, publishing custom-made technical dictionaries aimed at different target groups, such as subject specialists and lay people, should be negotiated with media houses and publishers.

Project leaders and the technical committee members currently doing the physical documentation of terminology should be compensated for their work. Grants should be invested, and the proceeds should be used to finance terminology projects. Significant progress would only be possible if terminography projects were properly financed. It is important to realise that trained terminologists and enthusiastic/inspired subject specialists, academics and students are needed to develop multilingual polythematic terminology. Without terminology, exact subject-related communication would not be possible.

KEYWORDS: language for special purposes, language practitioner, legislation, needs assessment, ontology, polythematic, source language, subject specialist, subject-related communication, target language, technical committee, technical dictionary, term, term list, terminography, terminology, terminology development

TREFWOORDE: behoeftebepaling, brontaal, doeltaal, ontologie, taalpraktisyn, term, termlys, terminografie, terminologie, vakgerigte kommunikasie, vakkomitee, vakkundige, vaktaal, vaktaalontwikkeling, vakwoordeboek, veeltematies, wetgewing

OPSOMMING

Die vertrekpunt van vaktaalontwikkeling is die konsepte onderliggend aan 'n bepaalde vakgebied. Unieke, veeltematiese vaktaalprodukte word benodig vir bepaalde teikengebruikersgroepe met spesifieke belange by bepaalde vakgebiede en tale.

Vaktaalontwikkeling in Suid-Afrika geskied binne die konteks van die taalbeleid van die regering. Ten spyte van magtigende wetgewing, en ook die nasionale Grondwet, wat die talebestel beskerm en die bevordering van die amptelike tale behoort te bevorder, is dit vir die ander amptelike tale uiters moeilik om aan die hegemonie van Engels te ontkom.

Primêre termskepping geskied in Engels, en termekwivalente word deur sekondêre termskepping in Afrikaans en die Afrikatale bygevoeg. Ondanks die bestaan van verskeie koördinerende vaktaalliggame, was en is daar steeds duplisering van vaktaalprojekte.

Die mandaat van die nasionale terminologiekantoor verskil van dié van sy voorgangers, en die kantoor gee slegs aandag aan staatsprojekte. Daarbenewens dokumenteer verskeie taalkantore, sentra, uitgewers en individue terminologie, en is fondse deur die Departement van Hoër Onderwys bewillig om 'n veeltalige oop termbank vir hoër onderwys te vestig, aangesien vaktaalontwikkeling vir sowel taal- as vakgerigte departemente by tersiêre instansies belangrik is.

'n Verskeidenheid van datavasleggingsprogrammatuur word gebruik, en indien hierdie programmatuur versoenbaar is, kan data maklik uitgeruil en gedissemineer word. Data behoort gedigitaliseer en oop te wees vir vrye toegang en algemene gebruik.

Indiens- en tersiêre opleiding in die teoretiese en praktiese begronding van terminologie/terminografie is noodsaaklik. Die kundigheid van akademici, vakkundiges en taalpraktisyne (ook afgetredenes) behoort by vaktaalontwikkeling benut te word om meertalige en veeltematiese terminologie te ontwikkel. Hierdie medewerkers behoort vir hul werk vergoed te word. Sonder vaktaal kan daar nie sprake wees van behoorlike vakkommunikasie nie.

INLEIDING

Die doel met hierdie artikel is om 'n oorsig te gee van die ontwikkeling van Afrikaans as vaktaal en daardeur die rol van Afrikaanse vaktaal ten opsigte van die ander ontwikkelende amptelike tale te toon. Ten einde Afrikaanse vaktaal as lewende monument vir Afrikaans ten toon te stel, word vaktaalontwikkeling in historiese perspektief geplaas, maar daar word insgelyks ook gekyk na die huidige status en stand van vaktaalontwikkeling in Suid-Afrika en knellende vraagstukke wat in die toekoms aandag behoort te geniet, word kortliks bespreek.

Algemene kommunikasie en taalvaardigheid is onontbeerlike werktuie in die skakeling van 'n persoon met sy sosiale en ekonomiese omgewing. As gevolg van die verskeidenheid van beroepe wat deur die lede van 'n gemeenskap beoefen word, ontstaan daar 'n aantal beroepstale of tegnolekte, wat ook vaktaal genoem word. Elke beroep, vakkdisipline of sport ontwikkel sy eie vaktaal, en vir elke nuwe domein ontstaan daar 'n nuwe vaktaal met 'n unieke terminologie. Die terminologie van hierdie vaktale word gedokumenteer en aan die vakgemeenskap beskikbaar gestel ten einde by te dra tot gestandaardiseerde vakkommunikasie (Alberts 1998; Alberts 2003:128).

Op terreine soos die onderwys, ekonomie, regte, wetenskap en tegnologie moet die gestandaardiseerde terminologieë van verskeie vakgebiede, domeine en werkverwante belanggebiede in plek wees om suksesvolle konseptualisering, kennisoordrag en kennisverwerwing in die arbeidsmark te fasiliteer (Alberts 1998).

Aangesien terme in alle vakke en domeine, deur alle beroepsgroepe en op alle owerheidsvlakke gebruik word, kan geen taalbeleid, taalbeplanning of taalreëling die gebruik en ontwikkeling van vaktaal ignoreer nie. By die uitbreiding van taalfunksies en die modernisering en standaardisering

van 'n taal of tale kom vaktaalontwikkeling telkens ter sprake. Hierdie verskynsel hou nie net verband met taaltrots en nasionalisme nie, maar het ook praktiese waarde, byvoorbeeld om inligting te ontsluit, kennis te orden en inligting oor te dra. Daar is derhalwe 'n voortdurende behoefte aan vaktaal (Alberts 2003:128).

Deur die korrekte aanwending van gestandaardiseerde terminologie kan die wetenskaplike, ekonomiese en tegnologiese kommunikasievermoëns van 'n land se inwoners ontwikkel word. Hoewel vaktaalaktiwiteite nie goedkoop is nie, is dit van historiese, kulturele, sosiale, funksionele, akademiese en wetenskaplike belang om soveel moontlik terminologieë te sistematiseer, dokumenteer, standaardiseer en dissemineer (Alberts 2003:128).

Die behoefte aan ondubbelsinnige kommunikasie in die teoretiese en toegepaste velde van menslike aktiwiteit neem steeds toe (Alberts & Mollema 2013). Daar is wêreldwyd soveel nuwe uitvindings wat die werksomgewing beïnvloed, asook die manier waarop gemeenskappe interaktief verkeer en selfs ontspan, dat daar voortdurend kreatief terme geskep moet word (Prolingua 2015:1). Tegnologiese vooruitgang, nuwe spesialisvelde en die tempo van nuwe ontwikkelings plaas Suid-Afrikaners midde-in die wêreldwye kennisontploffing, waarbinne effektief gekommunikeer moet word (Luther 2005). Suid-Afrika het die afgelope aantal jare geweldige veranderinge beleef. Benewens die algehele herstrukturering van die arbeidsmag en die groter betrokkenheid van die verskillende bevolkingsgroepe, het die terreine van die wetenskap, ekonomie, regte en tegnologie ook toegankliker geraak. Politieke en maatskaplike verandering het die funksionele rol van die inheemse tale grootliks verander. In die hedendaagse Suid-Afrika maak die Grondwet voorsiening vir meertaligheid en vir die ontwikkeling van die taalerfenis van die onderskeie taalgemeenskappe (Alberts 2003:127). Hieruit ontstaan 'n behoefte aan terminologieskepping, aangesien verskillende sake nou in die tale van die onderskeie gemeenskappe bedryf word (Mtintsilana & Morris 1988:109).

Die ontwikkeling van menslike hulpbronne, wat opleiding en onderwys insluit, is afhanklik van die gehalte van kommunikasie tussen mense. Omdat vaktaal die basis vorm van alle teoretiese en toegepaste kommunikasie en geen ontwikkeling of bemagtiging sonder kommunikasie moontlik is nie, het die bevordering van wetenskaplike, ekonomiese en tegniese geletterdheid in al elf amptelike tale van Suid-Afrika noodsaaklik geword. Selfs die doelwit om in die basiese taalbehoefte van die bevolking te voorsien, moet deur vaktaaldata gerugsteun word (Ferreira 2002:170). Die internasionale vaktaalorganisasie TermNet se leuse is immers "There is no Knowledge without Terminology".

Terminologie word nie net deur vakkundiges, vertalers, tolke, joernaliste, tegniese skrywers en woordeboekmakers benodig nie, maar ook deur onderwysers, leerders, dosente, studente, staatsamptenare, sakelui, medici, regslui, skoenmakers, kuipers, sportlui, en so meer. Wanneer doeltreffende kommunikasie op en oor 'n spesifieke spesialisterrein onmoontlik word omdat die taalgebruikers nie oor die nodige terme in die moedertaal beskik nie of nie weet waar om die regte terme te vind nie, is die enigste keuse om na 'n taal waarin dit wel bekend is, soos Engels, oor te slaan (Luther 2005). Daar word dikwels oor die hegemonie van Engels gekla, maar min pogings word werklik gekoördineerd aangewend om in die ander amptelike tale die vaktale van die verskillende vakterreine te ontwikkel.

2. WAT IS VAKTAAL?

Vaktaal vorm die basis van spesialiskommunikasie, want die terminologie van verskillende vakgebiede is daarin vervat. Vaktaal fasiliteer die skep, ontsluiting en verspreiding van kennis en inligting, want terminologie is die medium waardeur inligting versprei en kennis oorgedra word (Alberts 1983:3; Alberts 1998; Alberts 1999:18-35; Alberts 2003:128).

As strategiese bron vir kennisverwerwing en inligtingoordrag speel vaktaal 'n belangrike rol in 'n vakgemeenskap (Alberts 2003:128). Elke vakgebied, hoe eenvoudig of gespesialiseerd ook al, beskik oor 'n unieke stel terme (vakwoorde) wat bepaalde begrippe uniek benoem. Vakspecialiste gebruik terme om te kommunikeer, maar hierdie terme is nie noodwendig vir die leek verstaanbaar nie. Terminologie is dus noodsaaklik vir sinvolle kommunikasie tussen vakspecialiste onderling, maar ook tussen vakspecialiste en leke, vir wie die betrokke terminologie toeganklik gemaak moet word. Verder moet mense van verskillende nasionaliteite en taalgroepe in staat wees om sinvol oor 'n wye vakgerigte spektrum te kommunikeer. Dit is gevolglik noodsaaklik om terminologie op 'n sistematiese wyse te dokumenteer, te standaardiseer en te versprei om eenduidige kommunikasie tussen die verskillende gebruikersgroepe moontlik te maak (Alberts 2003:128).

2.1 Vaktaalontwikkeling

Vaktaal word deur vakleksikografiese teorieë, beginsels en metodologie beheers. Die invalshoek van terminologiesewerk is vakgeoriënteerd, en nie van meet af taalgeoriënteerd nie. Hoewel vaktaal as 'n kunsmatige taal beskou kan word, maak dit van die grammatika en die woordvormings-, spel- en skryfbeginsels van die standaardtaal gebruik, en dra so by tot taalontwikkeling (Alberts 2013).

Terminoloë moet verskeie sosioterminografiese faktore in ag neem by termskepping, en saam met vakspecialiste poog om ondubbelsinnige bron- en doeltaalterme vir goed gedefinieerde konsepte te verskaf deur die presiese betekenis van konsepte te bepaal, ten einde verstaanbaarheid en universeel aanvaarbare gebruik te bevorder.

Die brontaalterme van 'n bepaalde vakgebied moet eers gedokumenteer word, en die terme moet in ontologiese of hiërargiese verband met mekaar gebring word om 'n konseptuele geheel te vorm (primêre terminologieskepping). Dan word die terme in vakkonteks gedefinieer om die betekenis van die konsep so noukeurig moontlik volgens die behoeftes van die bepaalde gebruikersgroep te beskryf. Die definisie het nie net 'n deskriptiewe funksie nie, maar in vaktaal beslis ook 'n preskriptiewe funksie, ten einde die verhouding tussen die konsep en die term wat dit benoem, te standaardiseer (Cluver 1992:39).

In Suid-Afrika word Engels, as dominante wêreld- en gevestigde standaardtaal, gewoonlik as die brontaal beskou, en dan word termekwivalente in die doeltale Afrikaans en die Afrikatale, as ontwikkelende standaard- en minderheidstale, gedokumenteer (sekondêre terminologieskepping) (Alberts 2003:143, 144).

Daar is 'n een-tot-eenverhouding tussen 'n konsep en 'n term (Alberts 1990). Hoewel konsepte eenduidig met slegs een term/termekwivalent benoem behoort te word (die beginsel van “een konsep, een term”), is dit tog soms nodig om sinonieme te verskaf (bv. by Afrikaanse terme 'n Germaanse vorm naas 'n getranslitereerde [Romaanse] vorm).

Een van die hoof funksies van vaktaal is om terminologie te standaardiseer ten einde eksakte vakkommunikasie te verseker. Standaardisering is egter 'n proses – eerstens deur die eksakte definiëring van die konsep, en tweedens deur die penetrasie van die term deur herhaalde gebruik deur die vak- en taalgemeenskappe.

In 'n ontwikkelende gemeenskap is daar talle individue en instansies wat belang het by terminologieontwikkeling. Vaktaal inligting vloei vanaf die oorspronklike terminologieskeppers (bv. vakkundiges/terminoloë/vertalers) deur die terminologiesdokumenterings- en -sistematiseringsproses na die vaktaalgebruikers (bv. vakkundiges en taalpraktisyns). Die datavaslegging word rekenaarmatig gedoen, en verskillende wyses van disseminasie kan gevolg en verskillende eindprodukte kan gelewer word (bv. gedrukte formaat [termlyste en vakwoordeboeke], CD-ROM, aanlyn data). Vaktaaldata kan veeldoelig aangewend word,

byvoorbeeld in toepassings van mensliketaaltegnologie (MTT) soos kunsmatige intelligensie, masjiënvertaling, spraakherkenning, spraaksintese, tekskorpora of virtuele taalnetwerke (Scheffer 1992:117-126; Roux & Bosch 2002).

2.2 Vaktaalskeppers en -gebruikers

Vaktaalprodukte word nie bloot saamgestel nie – dit word uniek vir bepaalde gebruikersgroepe saamgestel. 'n Gebruikersgroep maak deel uit van 'n bepaalde *vakgroep* met 'n spesiale belang in 'n bepaalde vakgebied, maar daar is ook *taal/tale* ter sprake. Vaktaal raak dus verskillende gebruikersgroepe (bv. terminoloë, vakkundiges, taalpraktisyne en die gebruikerspubliek), en elke groep het 'n sekere betrokkenheid by vaktaalontwikkeling in 'n bepaalde taal.

Alhoewel verskillende teikengroepe verskillende terminologiebehoefte kan hê, kan verskillende registers (bv. wiskunde op skoolvlak of op universiteitsvlak) deur vaktaalprodukte geakkommodeer word om die nodige inligting te ontsluit.

Die inligtingsera veroorsaak tans 'n situasie waarin samewerking tussen vaktaalgebruikers op sowel nasionale as internasionale vlak gewens is. Op nasionale vlak behoort taalkantore met mekaar en met vak- en taalgemeenskappe te skakel, terwyl daar ook vakinterne en -eksterne kommunikasie tussen taalpraktisyne, navorsers en akademici moet wees. Die terminologie kan nasionaal en internasionaal benut word.

As agtergrond kortliks die volgende: 'n Terminoloog kan beskryf word as 'n taalpraktisyn wat terme in 'n brontaal ekserpeer, hul eksakte betekenisse naspoor deur mikronavorsing te doen oor die konsepte wat deur die terme benoem word, en die brontaalterme dan van termekwivalente voorsien. 'n Terminoloog is ook in samewerking met vakspecialiste verantwoordelik vir die skep van termekwivalente indien hulle nie in die doeltaal bestaan nie. 'n Terminograaf dokumenteer en sistematiseer die bron- en doeltaalterme, en stel termlyste of vakwoordeboeke saam volgens 'n bepaalde vakleksikografiese metodologie.

3. VAKTAALONTWIKKELING: DIE VERLEDE

Afrikaans het uit sewentiende-eeuse Nederlands ontstaan, maar anders as Nederlands, is Afrikaans egter 'n taal van Afrika – bodemvas soos San-tale en Xhosa, en boonop 'n kultuur- en skryftaal. Afrikaans is aanvanklik egter afgemaak as blote “kombuistaal”, en die voortdurende weerstand van voorstanders van Standaardnederlands het die pogings van diégene wat ten gunste van Afrikaans was, so gefrustreer dat hulle naderhand kragte saamgesnoer en in 1909 die Zuid-Afrikaanse Akademie voor Taal, Letteren en Kunst gestig het. Hierdie liggaam is later herbenoem en gestruktureer as die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, en het die pro-Hollandse en pro-Afrikaanse kampe in 'n verenigde front saamgesnoer (Botha, Alberts & Kapp 2010:4).

Met die erkenning in 1925 van Afrikaans, naas Engels en Nederlands, as een van die destydse amptelike tale van Suid-Afrika, het daar 'n groter bewustheid by individue en instansies ontstaan om Afrikaanse terme te skep en te dokumenteer. Die chemieterme in 1925 van D.F. Du Toit Malherbe toon dat daar reeds in die vroeë ontwikkelingsstadia van Afrikaans belangstelling in die saamstel van vakwoordeboeke was. Staatsamptenare was meesal Afrikaanssprekend, maar 'n tweetalige Engels-Afrikaanse diens moes gelever word. Vertalers het begin om termlyste vir eie gebruik saam te stel, en later het taalkantore termlyste begin saamstel om te verseker dat terme konsekwent gebruik en gestandaardiseer word. Afrikaans moes skielik sy volwaardige plek langs 'n wêreldtaal inneem en as vaktaal ontwikkel. Tweetalige vakwoordeboeke het 'n stewige terminologiese basis help vestig (Botha, Alberts & Kapp 2010; Alberts 2015b).

Die geskiedenis van strukture, soortgelyk aan die latere taalrade vir die Afrikatale, begin in 1928 met die stigting van taalkomitees. Hierdie liggame het met verloop van tyd in sowel aard, fokus en samestelling verander. Hoewel etlike vakwoordeboeke met 'n Afrikaataal as doeltaal gepubliseer is, was daar nie amptelike vaktaalontwikkeling in die Afrikatale nie. Die huidige lae ontwikkelingsvlak van die vaktale van die Afrikatale is dus die regstreekse gevolg van die politieke geskiedenis van Suid-Afrika.

Die staat stig in 1928 'n Vertaalburo in die Departement van Onderwys, Kuns en Wetenskap. Daar is toe ook by die destydse Spoorweë en Weermag taaldienste tot stand gebring. Die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns (hierna "Akademie") bring in die vroeë veertigerjare 'n Fakulteit Natuurwetenskappe en Tegnologie tot stand, en dit het tot gevolg gehad dat Afrikaans op 'n verskeidenheid van terreine as volwaardige wetenskapstaal ontwikkel moes word. Die staat het in 1950 'n ooreenkoms met die Akademie gesluit waarkragtens die Vaktaalburo by die Akademie tot stand gekom het wat verantwoordelik was vir die hoër registers van vaktaalontwikkeling. Binne die eerste twee jaar is vier terminologielyste bekend gestel en is bestaande terminologielyste hersien (Kapp 2009:125-127; Alberts 2015b).

In 1950 is 'n vakvereniging, die Transvaalse Vereniging van Munisipale Vertalers, gestig om vertalers verbonde aan verskeie munisipaliteite met vertaalprobleme te help. As gevolg van die belangstelling deur nasionale instansies en munisipaliteite in ander provinsies as Transvaal, is die naam verander na die Vereniging van Munisipale Vertalers. Later is meer klem op terminologiewerk gelê, en is die naam verander na die Terminologievereniging van Suid-Afrika (Termesa), wat uiteindelik in die negentigerjare Prolingua geword het (Prolingua 65:2).

In 1954 het die staat sy taaldienste geherorganiseer, en sowel die Vertaalburo as die Vaktaalburo is na die Departement van Onderwys, Kuns en Wetenskap (later die Departement van Nasionale Opvoeding) oorgeplaas. 'n Nuwe Taaldiensburo is toe vir die staat in die plek van die Vertaalburo gestig. Die Vaktaalburo het met sy vaktaalbedrywighede voortgegaan en hoewel die Departement die Vaktaalburo beheer en gefinansier het, het dit steeds onder die Akademie geressorteer (Kapp 2009:127).

In die vyftigerjare het vertalers by die Taaldiensburo begin om Engelse en Afrikaanse terme op indekskaarte te dokumenteer. In 1956 het die Terminologieseksie (later Afdeling Terminologie) as deel van die Taaldiensburo ontstaan. Terminoloë is aangestel om die vaktale van 'n verskeidenheid van vakgebiede te ontwikkel. Vakkomitees, wat uit vakkundiges en terminoloë bestaan het, is gevorm om die terme van die onderskeie vakgebiede te bespreek en te finaliseer (Alberts 2003:135; Alberts 2015b).

Die ontwikkeling van Afrikaanse terme oorheers in die vorige eeu die Suid-Afrikaanse terminografiebedryf. 'n Hele aantal vertalende Engels-Afrikaans/Afrikaans-Engelse vakwoordeboeke en terminologielyste is gepubliseer (Grobler et al.1991:9; Alberts 1988; Alberts 1999; Alberts 2003:134, 135; Alberts 2015b). Die vakwoordeboeke wat saamgestel is, is deur die Staatsdrukker gedruk en versprei. Die doel van hierdie publikasies was hoofsaaklik om Afrikaanse termekwivalente vir Engelse terme te verskaf, sodat Afrikaans gelyk kon trek met Engels ten opsigte van die vermoë om tegniese en wetenskaplike inligting te hanteer (Jordaan-Weiss 1996:374).

In 1958 is die Vaktaalkommissie deur die staat gestig om as sentrale liggaam die koördinerende van Afrikaanse terminologiewerk en die produksie en disseminering van Afrikaanse terminologie te behartig (Cluver 1995). Een van die gevolge van die gelykberegting van Engels en Afrikaans (Wet 32 van 1961, artikels 108 en 118) was dat Afrikaans ontwikkel en uitgebrei moes word (Alberts 2003:134).

In 1966 vervang die Vaktaalskakelkomitee die Vaktaalkommissie (Cluver 1995). In 1974 is die Koördinerende Vaktalaad (KOVAK) gestig om vaktaalaktiwiteite in Suid-Afrika te koördineer.

Die Koördinerende Vaktaalraad het die Vaktaalskakelkomitee vervang. Die hoofde van die groot taalkantore in die land was lede van die Koördinerende Vaktaalraad, naamlik dié van die Spoorwegtaalburo, die Afdeling Terminologie van die Departement van Nasionale Opvoeding, die Vaktaalburo van die Akademie, die Direktoraat Taal van die Suid-Afrikaanse Weermag (voorheen Krygstaalraad), die Buro van die Woordeboek van die Afrikaanse Taal (WAT), die Suid-Afrikaanse Yster- en Staalkorporasie (Yskor), die Suid-Afrikaanse Buro vir Standaarde (SABS), die Suid-Afrikaanse Uitsaaikorporasie (SAUK) en die Wetenskaplike Nywerheidsnavorsingsraad (WNNR), asook verteenwoordigers van die Staatsdrukker, die Vereniging van Munisipale Vertalers, die provinsies se vertalers en die Johannesburgse Tegniese Kollege. Die Direkteur: Kuns en Kultuur van die Departement van Nasionale Opvoeding was die voorsitter, en die Afdeling Terminologie het die sekretariaat behartig (Alberts 2003:135, 136; Kapp 2009:129; Alberts 2015b).

Die Koördinerende Vaktaalraad het norme vir terminologiewerk en die samestelling van vakwoordeboeke bepaal en het moontlikhede ondersoek om die Suid-Afrikaanse vaktaalpraktyk te rekenariseer (Alberts 1983; Alberts 2003:137). Die verskillende instansies moes kernterme in hul eie vakwoordeboeke identifiseer en dit aan die Buro van die Woordeboek van die Afrikaanse Taal gee vir opname. Eksemplare van alle vakwoordeboeke moes aan die Buro van die Woordeboek van die Afrikaanse Taal en biblioteke gestuur word. Die Koördinerende Vaktaalraad het egter nie sy koördineringsrol behoorlik vervul nie, en die taaldienste het basies voortgegaan met hul eie aktiwiteite.

In 1976 is die Afdeling Terminologie van die Departement van Nasionale Opvoeding met die Vaktaalburo van die Akademie geamalgameer tot 'n nuwe Vaktaalburo onder die jurisdiksie van die Departement (Alberts 2003:135-137; Kapp 2009:128; Alberts 2015b).

Taalburo's van bepaalde instellings en ander staatsdepartemente, soos die vervoer- en poskantoor dienste, mynbou, weermag en geologiese opname, en semistaatsinstellings, soos die uitsaaiewese, die staalbedryf, die energievoerskaffer en die Suid-Afrikaanse Buro vir Standaarde, wat almal vertalers in diens gehad het, het ook aandag aan terminologiewerk geskenk (Botha, Alberts & Kapp 2010). Ander instansies wat ook termlyste geproduseer het, was die Suid-Afrikaanse Steenkool-, Olie- en Gaskorporasie, die Kamer van Mynwese, die Wolraad, die Koringraad, die Sitrusraad, groot fabrieke, banke, akademië en kultuurorganisasies. Hierdie instansies het tot in die laat tagtigerjare van die vorige eeu termlyste en vakwoordeboeke saamgestel. Die terminologie van die bepaalde instelling is in die meeste gevalle deur die instansie self gedokumenteer, en is as vakwoordeboeke of termlyste gepubliseer (Alberts 2003:136; Alberts 2015b).

Ná afloop van 'n vaktaalonderzoek in 1984 (Cluver & Scheffer 1984) word die Koördinerende Vaktaalraad ontbind en word die staat se Vaktaalburo in ooreenstemming met die 1984-vaktaalmodel die nasionale bestuursseenheid vir vaktaalbedrywighede (Scheffer 1987:33). Die Vaktaalburo se naam is in 1985 verander na die Nasionale Vakterminologiediens. Dié kantoor vervang die Koördinerende Vaktaalraad as koördinerende liggaam. Die kantoor naam verander later na die Nasionale Terminologiediens. Vakkomitees onder leiding van die Nasionale Terminologiediens het ook vakwoordeboeke uitgegee (Alberts 2003:137; Alberts 2015b).

Ander instellings, soos uitgewers, het ook tyd en geld in vaktaalprojekte belê. Van tyd tot tyd is vakspesialiste deur uitgewers genader om vakwoordeboeke saam te stel (Alberts 2003:137; Alberts 2015b). In die negentigerjare was daar meer as 150 titels op lyste wat vakwoordeboekproduksie weerspieël het, en waarvan Afrikaans een van die behandelde tale was (Luther 2005).

'n Terugblik op die Suid-Afrikaanse vaktaalsituasie toon dat Suid-Afrika gedurende die vyftiger- tot negentigerjare 'n bloeityd beleef het in die skepping van veral Afrikaanse terminologie. Slegs enkele vakwoordeboeke, wat almal private inisiatiewe was, word in hierdie tyd in die Afrikatale gepubliseer (Alberts 2003:137; Alberts 2015b).

Hoewel die Nasionale Terminologiediens (en sy voorgangers) in die verlede as staatsinstelling amptelik vertalende tweerigtingvakwoordeboeke saamgestel het, is daar vóór 1994 reeds besef dat daar 'n dringende behoefte aan terminologie in die verskillende Afrikatale was. Kontak is met die taalrade gemaak wat die inheemse tale amptelik hanteer het, en daar is begin met navorsing oor woordvormingsbeginsels in die verskillende inheemse tale. In 1995 stel die Nasionale Terminologiediens moedertaalsprekers van die inheemse tale as terminoloë aan om die dokumentering van terminologie in die verskillende Afrikatale te behartig (Alberts 2003:138; Alberts 2015b).

Daar is dadelik met die indiensopleiding van die nuutaangestelde Afrikataalterminoloë begin, en daar kon dus amptelik begin word met die saamstel van elftalige vakwoordeboeke waarin uitgebreide inligting soos definisies toegevoeg is. Hierdie ontwikkeling van terminologie in elf tale, in plaas van slegs twee, het die Nasionale Terminologiediens noodwendig 'n groeifase laat beleef wat uiteindelik tot voordeel van al die inwoners van Suid-Afrika sou kon wees (Jordaan-Weiss 1996:374).

Senior terminoloë het van 1995 tot 2000 terminologieopleiding aan provinsiale medewerkers verskaf. Die Nasionale Terminologiediens het ook in hierdie tydperk aan internasionale projekte deelgeneem, soos die meertalige projekte van die Europese Unie en van die International Committee for Unification of Terminological Neologisms (IOUTN), wat 'n wêreldbank van internasionale terme, die World Bank of International Terms (WBIT), bestuur (Alberts 2000b; Alberts 2000c:47-58). Daar is destyds ook met die Universiteitskollege Lessius in Antwerpen saamgewerk, en in 2001 is verskeie tweetalige vakwoordeboeke na hierdie universiteit gestuur vir gebruik in die vertaal- en tolkopleiding van Vlaamstalige studente.

Die destydse Minister van Kuns, Kultuur, Wetenskap en Tegnologie het in 1996 'n taakspan, die Language Plan Task Group (LANGTAG), aangewys om die talesituasie in Suid-Afrika te ondersoek – dit was eintlik 'n taalbeplanningsoefening. Die LANGTAG-verslag (LANGTAG 1995, 1996; Cluver 1996) het implikasies vir die kort- en langtermynvakaalbestuur gehad, en die vakaalbehoefes van die elf amptelike tale moes binne 'n meertaligheidsbestel ondervang word. Die vakaalgebruikersgemeenskap verskil ook van dié van die vorige talebestel, en terminologiedata moes in verskillende registers beskikbaar gestel word (Ferreira 2002).

Op grond van aanbevelings in die LANGTAG-verslag (LANGTAG 1995, 1996) is die Nasionale Terminologiediens en die Staatstaaldiens (vertaalafdeling) van die Departement op 1 April 1998 geamalgameer tot die nuwe Nasionale Taaldiens (NTD), en dié nuwe taalkantoor ressorteer vanaf daardie datum onder die Direktoraat Kuns en Kultuur van die Departement. Die terminologiedienste sou voortaan bekend staan as die Terminologie- en Plekname-afdeling van die Nasionale Taaldiens (Kapp 2009:130).

Die Departement van Kuns, Kultuur, Wetenskap en Tegnologie is in Augustus 2001 in twee afsonderlike departemente verdeel, naamlik die Departement van Kuns en Kultuur en die Departement van Wetenskap en Tegnologie. Die Nasionale Terminologiediens staan sedert Augustus 2001 bekend as die Terminologiekoördineringsafdeling van die Nasionale Taaldiens van die Departement van Kuns en Kultuur (Alberts 2003:138).

4. VAKTAALONTWIKKELING: DIE HEDE

Die sentralisering en burokratisering van terminologiedienste in 2001 het probleme veroorsaak vir vakaalontwikkeling. Nie net is die meeste groot taalkantore aansienlik verklein nie, maar dit het gelei tot 'n groot tekort aan opgeleide terminoloë en 'n afname in vrywilligersbetrokkenheid (Kapp 2009:130-131).

Veeltaligheid in Suid-Afrika is 'n sosiolinguistiese feit wat met erns bejeën moet word, maar wat ook vaktaalontwikkeling in Suid-Afrika belemmer. Volgens die Sensus 2011-gegewens het slegs 9,6% van die Suid-Afrikaanse bevolking Engels as eerste taal, en 'n groot deel van die inheemse bevolking kan slegs deur middel van die inheemse tale bereik word. Inligtingsvloei word gekniehalter deur faktore soos 'n lae geleterdheidspersentasie en die feit dat die vaktale van die Afrikatale swak ontwikkel is.

Die feit dat die meeste Suid-Afrikaners nie eerstetaalsprekers van Engels is nie, impliseer dat baie van hulle beperkte of geen toegang tot inligting het nie – 'n belangrike kommoditeit vir ekonomiese en maatskaplike betrokkenheid in Suid-Afrika (Statistics South Africa 2013:iii). Die ontwikkeling van menslike potensiaal en die aktiewe bevordering van die wetenskap en tegnologie ressorteer onder die belangrikste prioriteite van die huidige Suid-Afrikaanse regering (Carstens 1997:1-24). Sonder taal (ook gebaretaal) is kommunikasie egter nie moontlik nie, en sonder vaktaal is vakspesifieke kommunikasie onmoontlik.

Hierdie faktore stel toenemende eise aan die amptelike tale en vereis meertalige terminologie op verskillende vak- en kennisgebiede. Die behoefte aan vaktaal is waarskynlik groter in Suid-Afrika as in enige ander land, gegewe die meertaligheidsbeleid waarvolgens die elf amptelike tale doelbewus bewaar, bevorder en ontwikkel moet word. As gevolg van die hegemonie van Engels ondervind die ander amptelike tale egter probleme met vaktaalontwikkeling (Fourie 1994:13; Alberts 1997b:179-191; Alberts 1998:230; Alberts 2003:127; Ferreira & Du Plessis 2007:56; Alberts 2015b).

Ten einde in die hoogs mededingende wêreld van die wetenskap en tegnologie te kan oorleef, word die gebruikers van die Afrikatale gedwing om hul konseptuele siening van hul tale te verander en aan te pas by die sosiale, kulturele en ekonomiese konsepte van die moderne wêreld (Ferreira 2002:169). Terminologiegroei is volgens Nkabinde (1992:95) gebonde aan die mens se betreding van wetenskaplike, ekonomiese en tegnologiese lewensterreine. Die Afrikatale (en Afrikaans) behoort as hulpmiddele beskou te word om wetenskaplike en tegnologiese kennis te populariseer, en behoort gevolglik ontwikkel te word om op alle vlakke van die samelewing as funksionele tale gebruik te kan word (Abdulaziz 1989:32). "Hoe meer funksies 'n taal verloor, hoe vinniger gaan die taal se gebruikswaarde agteruit; hoe kleiner krimp sy taalwêreld; en hoe makliker verskuif sy taalgemeenskap na 'n ander, meer bruikbare taal" (Buys 2014:4).

4.1 Taalbeleid, wetgewing en taalstrukture wat (vak)taalontwikkeling beïnvloed

Taalbeleid bepaal die status wat in 'n land aan die verskillende tale toegeken word, en gevolglik staan vaktaalontwikkeling en -bestuur in direkte verhouding tot die taalbeleid van 'n land (Alberts 2003:134; Alberts 2008; Alberts 2010).

Die meeste terme bereik Suid-Afrika deur medium van Engels. Suid-Afrikaanse Engels het 'n unieke karakter ontwikkel deur die absorpsie van woorde uit Frans, Duits, Portugees, Maleis, Persies, Arabies, Afrikaans en die Afrikatale (Grobler et al. 1991), maar dit bly steeds 'n taal met 'n goed ontwikkelde korpus terme wat konsepte benoem. Hierdie korpus terme word gereeld outomaties bygewerk wanneer nuwe terme nuwe konsepte in Engels benoem. Dit was gevolglik nog nooit vir 'n Suid-Afrikaanse liggaam nodig om amptelik terminologie in Engels te ontwikkel nie. Trouens, in Suid-Afrika word Engels hoofsaaklik as die bron of dokumenteringstaal beskou. Daar word relatief min veranderinge aan die Engelse terme gemaak – soms wel spel- of skryfwyseaanpassings (Alberts 2003:134).

Die rol en funksie van Afrikaans en die Afrikatale het sedert 1994 aansienlik verander as gevolg van politieke en maatskaplike veranderinge. Die Suid-Afrikaanse regering is regtens

verplig om meertaligheid in Suid-Afrika te bevorder. Die Tussentydse Grondwet van 1993 (Wet 200 van 1993) en die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996, het 'n totaal nuwe talebestel vir Suid-Afrika ingevoer. Taalregte word in verskillende artikels van die Grondwet genoem. In artikel 6 word daar voorsiening gemaak vir elf amptelike tale vir Suid-Afrika en vir die ontwikkeling van dié tale wat voorheen beperkte amptelike status geniet het. Die taalopdrag soos vervat in die Grondwet veronderstel verder –

- die daarstelling van 'n infrastruktuur deur die staat vir die ontwikkeling en bestuur van al die tale wat in die Grondwet genoem word, en
- die instelling van die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad (artikel 6(5)) (Alberts 2003:132, 133).

Die LANGTAG-verslag (DACST 1996) is deur die Nasionale Taaldiens verder gevoer, en 'n nasionale taalbeleidsraamwerk (DAC 2002) verskyn gedurende 2002. 'n Implementeringsplan vir die nasionale taalbeleidsraamwerk, wat 'n algemene strategie vir die ontwikkeling van die Afrikatale aanbied, word in 2003 bekend gestel (DAC 2003). Wat vaktaalbestuur betref, word daar nie in die implementeringsplan 'n spesifieke strategie vir die bestuur van terminologiedata uiteengesit nie. Beide die LANGTAG-verslag en die taalbeleidsraamwerkdokument plaas egter vaktaalbestuur binne die Terminologiekoördineringsafdeling (Ferreira 2002).

Outeursreg is 'n ander tersaaklike aspek wat verband hou met terminologieontwikkeling. Allerlei probleme kan by die definiering van konsepte of by die oornome van definisies uit gepubliseerde werke ontstaan. Daar moet daarteen gewaak word dat intellektuele regte nie geskend word nie. Die konsepwysigingswet op outeursreg van 2015 roer aangeleenthede aan soos die kollektiewe bestuur van outeursreg, toegang tot kundigheid, inligtings- en kommunikasietegnologie, minimumkontrakte, aanpasbaarheid en beperkings, asook die kommersiële hergebruik van kreatiewe werke.

4.2 (Vak)taalkantore

Die meeste van die destydse groot taalkantore is intussen verklein of bestaan nie meer nie. Buiten die Terminologiekoördineringsafdeling van die Nasionale Taaldiens, wat terminologiewerk namens die sentrale regering behartig, is daar egter wel verskeie taal- en redaksiekantore op al die owerheidsvlakke, sentra en individue wat hulle in mindere of meerdere mate met terminologiewerk bemoei.

4.2.1 Terminologiekoördineringsafdeling

Sedert 1994 moet die nuwe regering deur middel van die Terminologiekoördineringsafdeling aandag gee aan vaktaalontwikkeling en -voorsiening in die elf amptelike tale en op 'n verskeidenheid van spesialisgebiede. (In die praktyk word slegs die Engelse benaming *Terminology Coordination Section* en afkorting TCS vir die Terminologiekoördineringsafdeling gebruik, en volgens sy mandaat word nie voorsiening gemaak vir kantoor- of projekbenamings in Afrikaans of die Afrikatale nie.)

Daar was vir ongeveer 'n dekade ná 1994 steeds omtrent agt Afrikaanstalige terminoloë werksaam, maar tans maak die begroting en personeelstruktuur van die Terminologiekoördineringsafdeling slegs voorsiening vir een terminoloog per amptelike taal – en dus kan die kantoor nie aan al die vaktaalbehoefte voldoen nie. Die kantoor beskik ook nie oor genoegsame hulpbronne om al die vaktaalprodukte te lewer wat die Afrikatale se vaktale sal uitbrei sodat dié tale tot funksionele tale kan ontwikkel nie.

Engels dien steeds as brontaal, en binne die huidige meertalige bestel moet verrykte terminologiese inligting voorsien word. Definisies word in Engels verskaf, met slegs termekwivalente in Afrikaans en die Afrikatale.

Hoewel Afrikaans nog as een van die amptelike Suid-Afrikaanse tale gedokumenteerd word, is daar in werklikheid nie meer sprake van die uitbreiding van die Afrikaanse vaktaal nie. Die vakgebiede waaraan daar tans op nasionale vlak gewerk word, is op die laer registers van vaktaalgebruik gerig (byvoorbeeld basiese gesondheid en skoolvakke) waarvoor daar reeds Afrikaanse terme bestaan (Alberts 2003:143; Alberts 2015b).

Terminologiewerk vorder stadig, is duur en ook tydrowend vanweë die groter aantal (voorheen onontwikkelde) tale betrokke en die aantal nuwe terme wat geskep en goedgekeur moet word. Daar is sedert 1994 'n afname in die publikasie van nuwe vakwoordeboeke deur die Terminologiekoördineringsafdeling synde die nasionale terminologiediens (Luther 2005).

Die Terminologiekoördineringsafdeling en sy onmiddellike voorgangers het die vaktaalkoördineringsrol oorgeneem. As vaktaalkantoor van die sentrale regering is die Terminologiekoördineringsafdeling dus veronderstel om steeds 'n nasionale terminologiediens te lewer. Dit behels alle aspekte van die dokumentering, standaardisering, verspreiding en koördinering van meertalige vaktaaldata. Die terminologiekoördineringsproses is veronderstel om die volgende te behels:

- samewerking en skakeling tussen belanghebbendes, rolspelers en medewerkers (bv. vakspesialiste en taalkundiges),
- die koördinering van terminologieontwikkelingsinisiatiewe,
- die registrasie van terminologieprojekte,
- die dokumentering van terminologiese data in die nasionale termbank, en
- die disseminering van terminologiese data (Alberts 2015b).

Vantevore het die Terminologiekoördineringsafdeling as fasiliteerder van vaktaalaktiwiteite vaktaalbehoefte geïdentifiseer en samewerking tussen alle belanghebbendes bevorder. Skakeling, wedersydse stimulering en samewerking is egter nie tans na wense nie. 'n Nasionale register waarin alle vaktaalprojekte geregistreer moet word om duplisering te verhoed en, waar moontlik, samewerking te bewerkstellig, is tans onder konstruksie (Alberts 2000a; Alberts 2015b).

Sedert die rekenarisering van die terminografieproses is van verskeie doelgemaakte data-vasleggingsprogramme gebruik gemaak. Tans word die Autshumato Terminology Management System (TMS), wat deur die Sentrum vir Tekstegnologie (CTeXt) van die Noordwes-Universiteit ontwikkel is, deur die Terminologiekoördineringsafdeling gebruik. Dit is 'n oopbronrekenaarstelsel wat as terminologiebestuurstelsel die kantoor in staat stel om die nasionale termbank te beheer en te bestuur. Die stelsel bied 'n aanlyn terminologiediens wat die skep, instandhouding en uitvoer van terminologie vergemaklik. Die stelsel is taalonafhanklik en enige taal kan bygevoeg word tot die stelsel. Die terminologiebestuurstelsel vergemaklik ook die uitvoer van terme as glossariums (wat saam met vertaalprogrammatuur gebruik kan word) of as woordeboeke (wat gepubliseer kan word). Die terminologiekantoor poog om alle terminologiese aktiwiteite sowel as rekenaartoepassings uit te voer volgens internasionale standaarde, soos deur die Internasionale Standaardorganisasie se Tegnieke Komitee (ISO TK37) bepaal word (Alberts 2003:139; Alberts 2015b).

Vertalers verbonde aan die Nasionale Taaldiens en eksterne taalwerkers kan met die Terminologiekoördineringsafdeling skakel en van die beskikbare terminologie gebruik maak. Die terminoloë kan ook terme by die taalpraktisyns oes deur alle bron- en doeltaaldokumente te eksperpeer volgens die ISO TK37-standaarde se vertaalgeoriënteerde terminografiebeginsel (ISO 2002).

Die Terminologiekoördineringsafdeling werk ten opsigte van Afrikaanse termskepping nou saam met die Taalkommissie van die Akademie en die Nasionale Taalliggaam vir Afrikaans (Pan-

Suid-Afrikaanse Taalraad), en ten opsigte van Engels word die English Academy of Southern Africa en die English National Language Body (Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad) geraadpleeg. Die lede van die nasionale taalliggame vir die Afrikatale word gebruik om die terminologie van die Afrikatale te beoordeel en goed te keur.

4.2.2 Ander taalkantore

Afgesien van spontane en dikwels ongekoördineerde termskeppingsaktiwiteite, is daar ook doelbewuste pogings in Suid-Afrika om bepaalde vakgebiede of beroepe se terminologieë te verwerk en in termlyste/vakwoordeboeke of aanlyn beskikbaar te stel. Voorbeelde is die taaldienste by die Subdirektoraat Taaldienste van die Departement Kultuursake en Sport van die Wes-Kaap, waar die Taalforum van die Wes-Kaap gestig is om die provinsie se taalaktiwiteite te koördineer; die Provinsie Limpopo se Departement van Sport, Kuns en Kultuur; die Tolkafdeling van die Parlement; die Owerheidskommunikasie en Inligtingstelsel; die Suid-Afrikaanse Buro vir Standaarde; die Kantoor van die Staatsregsadviseur, Departement van Justisie en Staatkundige Ontwikkeling; Statistieke Suid-Afrika; en vertalers verbonde aan munisipaliteite en banke.

4.3 Ander instansies en individue

Buiten staatsinstellings is daar ook ander instansies en individue wat steeds aandag skenk aan vaktaalontwikkeling.

4.3.1 Akademie

Die destydse Vaktaalburo van die Akademie het verskeie vakwoordeboeke saamgestel, en by nabaat moes hierdie kantoor nooit met dié van die staat geamalgameer het nie. Die Akademie ondersteun steeds verskeie vaktaalprojekte wat deur vakkomitees hanteer word.

Die Taalkommissie het die Akademie-lede versoek om ten minste 100 kernterme van hul onderskeie vakgebiede aan die Taalkommissie te stuur vir insluiting in die woordelysgedeelte van die *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls (AWS)*. Die versoek was dat die terme die vakgebied eenduidig moes verteenwoordig, voorbeelde van nuutskeppings moes wees, en moontlike spellingprobleme kon veroorsaak. Verskeie lede van die Akademie het termlyste aan die Taalkommissie gestuur, en hierdie lyste word sorgvuldig tydens Taalkommissiesittings deurgewerk met die oog op moontlike opname in die woordelysgedeelte van die 2017-*AWS*.

Die Akademie is ook 'n stigterlid van die Virtuele Instituut vir Afrikaans (VivA). Die VivA-projek gebruik die oopbron Autshumato Terminology Management System om Afrikaanse woorde, terme, gesegdes, vertalings, etimologieë en taaladvies vas te lê, wat deur die webwerf (<http://viva-afrikaans.org>) beskikbaar gestel word. Die gebruik van die Virtuele Instituut vir Afrikaans se infrastruktuur maak dit moontlik om termbanke aan die Virtuele Instituut vir Afrikaans te lisensieer. Daar word dan onderling bepaal of die terminologiese data gratis of teen betaling aan gebruikers beskikbaar gestel word. Die Virtuele Instituut vir Afrikaans beskik ook oor 'n Afrikaanse woordeboekselfoontoepassing wat kitstoegang tot vaktaaldata verleen.

Die Akademie het 'n aansienlike aantal algemene en vakwoordeboeke in sy boekery beskikbaar wat oor verskeie jare deur verskillende taalkantore en individue saamgestel is. Die meeste vakwoordeboeke is reeds uit druk en sommige is nooit hersien nie. Die terme in die vakwoordeboeke en termlyste is steeds baie bruikbaar, maar dit is nie altyd moontlik om die vakwoordeboeke of termlyste te bekom nie. Hierdie terme sou in die Virtuele Instituut vir Afrikaans opgeneem kon word.

4.3.2 *Die Afrikaanse Taal- en Kultuurvereniging en die Federasie van Afrikaanse Kultuurverenigings*

Die Afrikaanse Taal- en Kultuurvereniging en die Federasie van Afrikaanse Kultuurverenigings stel nie termlyste of vakwoordeboeke saam nie, maar ondersteun steeds vaktiaalprojekte wat deur private individue onderneem word (Alberts 2003:139; Alberts 2015b).

4.3.3 *Individue*

Hoewel die saamstel van 'n vakwoordeboek 'n langdurige en moeisame proses is, is daar steeds individue en akademië wat 'n behoefte aan 'n vakwoordeboek in hul spesialiseringveld identifiseer en dan begin om 'n vakwoordeboek in hul vrye tyd saam te stel (Alberts 2015b). Voorbeelde van sulke projekte is die *Kuberwoordeboek*, die *Oseanologiewoordeboek*, die *Sakewoordeboek*, die *Brugwoordeboek* en die *Woordeboek vir die Gesondheidswetenskappe*.

4.3.4 *Sentrum vir Politieke en Verwante Terme in Suidelike Afrika*

Die destydse vakkomitee vir die staatkundeprojek het die Sentrum vir Politieke en Verwante Terme in Suidelike Afrika by die Randse Afrikaanse Universiteit gestig, en werk steeds onder die vaandel van die Universiteit van Johannesburg. Verskeie tweetalige vertalende politieke woordeboeke en hersiene uitgawes is reeds gepubliseer. 1 000 kernterme is reeds in Engels, Afrikaans en vier van die Afrikatale verklaar en gepubliseer. Die komiteelede werk tans aan 'n tweetalige, vertalende en verklarende vakwoordeboek van 2 500 kernterme. Sodra dié projek voltooi is, sal die data in die nege Afrikatale vertaal word (Alberts 2015a; Alberts 2015b).

4.3.5 *Sentrum vir Regsterminologie in Afrikatale*

Die Sentrum vir Regsterminologie in Afrikatale het 'n toekenning van die destydse Nasionale Taaldiens ontvang om 'n drietalige (Engels, Afrikaans, Noord-Sotho) regswoordeboek in die straf-, strafproses- en bewysreg saam te stel. Die Engels-Afrikaanse verklarende vakwoordeboek is in 2015 gepubliseer, en daar is reeds begin met die vertaling van die vaktiaaldata in Noord-Sotho en die ander Afrikatale (Alberts 1997a, 1997b; Alberts 2003:140; Alberts 2015b; CLTAL 2015).

4.3.6 *Prolingua*

Prolingua (kyk paragraaf 3) is 'n vakvereniging vir taalpraktisyns wat maandeliks werksvergaderings hou om terminologieprobleme te bespreek en nuwe terme te skep. Prolingua het die nodige toestemming van die meeste uitgewers, vakwoordeboeksamstellers en vaktiaalkantore ontvang om die vaktiaaldata te benut van publikasies wat reeds uit druk is en waarvan die outeursreg opgehef is. Die vaktiaaldata is sedert 1984 gebruik om die Prolingua-termlys saam te stel, en die terme word tans hersien en bygewerk. Die termlys is 'n projek sonder winsoogmerk, en alle wins uit verkope word vir die verbetering van die produk aangewend. Hoewel Prolingua aan tweetalige termlyste werk, is daar steeds 'n groter behoefte aan die skep van Afrikaanse terme (Prolingua 2015:1, 2).

4.3.7 *Banke*

Verskeie taaldienste verbonde aan banke het in die verlede vakwoordeboeke saamgestel, en tans word termlyste steeds bygehou vir interne gebruik. Hierdie terme is van ontskatbare waarde óók

vir ander vakkundiges en taalpraktisyns, maar is nie algemeen beskikbaar nie en is eintlik net vir die bepaalde instansie van waarde (Alberts 2015b).

4.4 Uitgewers

’n Vakwoordeboek is gewoonlik slegs bestem vir ’n beperkte spesialisgebruikersgroep, en om vakwoordeboeke te publiseer, is dus nie ’n betalende bedryf vir uitgewers nie. Verskillende uitgewers het deur die jare vakwoordeboeke en termlyste gepubliseer (Alberts 2015b).

Hoewel mediahuise en uitgewers die publikasie van vakwoordeboeke nie as ’n lonende praktyk beskou nie, behoort daar met hulle onderhandel te word om vakwoordeboeke of vaktaaldata aanlyn te publiseer wat vir alle belanghebbendes van waarde kan wees. Die register kan dan makliker vir verskillende gebruikersgroepe aangepas word, sodat die vaktaaldata vir sowel die vakspecialis as die leek bruikbaar kan wees (Alberts 2015b).

4.5 Tersiere instansies

4.5.1 Terminologieopleiding

In die verlede moes terminoloë indiensopleiding onder mentorskap ontvang. Tans is daar slegs indiensopleiding ten opsigte van databasishantering. By die verskillende Suid-Afrikaanse tersiere instansies maak terminologiesesings gewoonlik ’n onderafdeling van die linguistiek-, leksikografie-, vertaal- of tolkkursusse uit. Vanaf die laat negentigerjare is ’n volledige module in terminologie vir nagraadse studente aan die Departement Afrikatale, Skool vir Tale, Universiteit van Pretoria, aangebied.

Daar is sedert 2002 gepoog om ’n terminologieopleidingsentrum aan die Universiteit van Pretoria tot stand te bring (Alberts 2004a, 2004b, 2005a, 2005b, 2007 en 2014). Daar is destyds betoog dat ’n terminologiesentrum aan die Universiteit van Pretoria vir sowel die Skool vir Tale as alle ander departemente en fakulteite van onskatbare waarde sou kon wees (Alberts 2012). Weens bepaalde logistiese redes is hierdie plan nie in werking gestel nie (Alberts 2015b).

4.5.2 Vaktaalontwikkeling

Fondse is in 2014 deur die Departement van Hoër Onderwys bewillig vir die ontwikkeling van vaktaal by tersiere instansies deur die vestiging van ’n veeltalige termbank met oop toegang in die hoër onderwys. Die termbank het ten doel om vaktaalontwikkeling tussen universiteite onderling te koördineer en om die amptelike Afrikatale te ontwikkel as tale van akademiese diskoers – spesifiek om studente via hulle moedertale toegang te gee tot kernkonsepte in akademiese dissiplines. Die primêre begunstigdes van hierdie nasionale terminologieontwikkelingsprojek is eerstejaaruniversiteitstudente met ’n Afrikataal as moedertaal. Die projek sluit Afrikaans egter nie uit nie. Wat Afrikaans betref, is daar ’n behoefte om bestaande vaktaalinligting te konsolideer, en Afrikaanse terminologielyste by te werk om tred te hou met nuwe wetenskaplike en tegnologiese ontwikkelinge, asook resente taalkundige tendense (Alberts 2015b).

Die meeste tersiere instansies is reeds by hierdie projek betrokke en is aktief besig met vaktaalprojekte. Sommige het reeds begin om terminologiekursusse aan te bied. Dit blyk uit die audit wat by die tersiere instansies gedoen is, dat daar reeds talle projekoortvleuelings is, wat die penetrasie en standaardisering van termekwivalente nadelig sal beïnvloed (Alberts 2015b).

5. VAKTAALONTWIKKELING: DIE TOEKOMS

’n Blik op die historiese ontwikkeling van vaktaal in Suid-Afrika toon dat dit ’n moeisame en langsame proses was. As daar egter gekyk word na die aantal vakwoordeboeke en termlyste wat geproduseer is, is vaktaalontwikkeling in Suid-Afrika ’n suksesverhaal. Daar is aan verskeie dissiplines aandag gegee, en leemtes en behoeftes kan bepaal word uit die gekonsolideerde vakwoordeboekpublikasielyst wat in ’n onlangse ondersoek saamgestel is (Alberts 2015b). Dit blyk dat daar sedert die vyftigerjare ten minste 366 vakwoordeboeke of termlyste gepubliseer is. Daar is tans 14 lopende projekte, en die tersiêre instansies werk aan ongeveer 31 vaktaalprojekte. Baie vakwoordeboeke en termlyste is egter reeds uit druk (National Terminology Service 1993; 1997; 1998).

Afrikaanse vaktaal het ’n bloeitydperk beleef in die voormalige tweetalige bestel, maar weens ekonomies-politieke redes bevind Afrikaans hom tans in ’n oorlewingsfase (in plaas van ’n handhawingsfase), aangesien die klem tans gelê word op die ontwikkeling van die Afrikatale. Die hegemonie van Engels as dominante wêreldtaal veroorsaak verder dat dit moeilik is om die ander amptelike tale as vaktale te ontwikkel (Alberts 2015b; Marais 2015; McLachlan 2015).

Dit blyk uit die ongepubliseerde verslag (Alberts 2015b), wat saamgestel is ná afloop van ’n ondersoek wat pas in opdrag van die Dagbreek Trust en die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns oor die stand en status van Afrikaanse vaktaal afgehandel is, dat die vaktaalontwikkeling wat tans onderneem word, nie aan die land se behoeftes kan voldoen nie:

- Die Terminologiekoördineringsafdeling vervul nie sy koördineringsrol nie en gee nie aandag aan indiensopleiding of die opleiding van medewerkers nie. Verder werk dié kantoor net saam met enkele staatsdepartemente, terwyl provinsiale en munisipale taalkantore nie hulp kry nie. Die nasionale termbank is tans nie funksioneel nie en terme is nie aanlyn beskikbaar nie. Die nasionale register, wat ten doel het om duplisering van vaktaalaktiwiteite uit te skakel en samewerking te bewerkstellig, is nog onder konstruksie. Toekomstige samewerking kan egter bevorder word indien instansies wat terminografie bedryf, hul vaktaalprojekte by die Terminologiekoördineringsafdeling registreer.
- Die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad is volgens sy mandaat veronderstel om aandag te gee aan (vak)taalontwikkeling. Die nasionale taalliggame moet alle terminologie wat in die onderskeie amptelike tale, asook in Khoi en San (en gebare in die geval van Suid-Afrikaanse Gebaretaal) geskep word, beoordeel ten opsigte van woordvormings-, spel- en skryfbeginsels – dit word egter nie gedoen nie. Vaktaalontwikkeling sou daarby baat indien terminologie wat aan die taalliggame voorgelê word, wel in die toekoms beoordeel word.
- Verskeie taalkantore (by nasionale, provinsiale, munisipale en semistaatsinstellings, banke, ensovoorts) versamel steeds terminologie vir interne gebruik. Private instansies, sentra en individue stel steeds vakwoordeboeke saam. Die verskillende instansies maak van ’n verskeidenheid van datavasleggingsprogrammatuur gebruik – dit sou verkieslik wees dat hierdie programmatuur versoenbaar is om die uitruil van data in die toekoms te vergemaklik. Data behoort gedigitaliseer en oop te wees vir vrye toegang en algemene gebruik, want data wat nie oop gelisensieer is nie, raak onbruikbaar.
- Die verskillende tersiêre instansies kan die vaktaalbedryf bevorder deur behoorlike terminologieopleidingskursusse aan te bied en deur in hul begrotings voorsiening te maak vir vaktaalontwikkeling. Die tersiêre instansies wat tans aktief met terminologieontwikkeling besig is, moet saamwerk om duplisering te voorkom. Navorsing oor terminologie moet verkieslik aanlyn beskikbaar gestel word vir leer- en onderrigsituasies.

Die terme wat aanlyn in die oop domein beskikbaar gestel word, moet van 'n hoë gehalte wees en die doeltreffendheid daarvan moet gereeld gemeet word. Daar behoort ook stelsels te wees vir kommentaar op vaktaaldata en wat die hersiening en bywerking daarvan sal vergemaklik (Alberts 2015b).

- Bestaande infrastruktuur, soos taalkantore, termbanke en digitale platforms, asook finansiering, moet benut word eerder as om nuut ontwikkel of verkry te word. Alle terminologie wat beskikbaar is (selfs terminologieprodukte wat reeds uit druk is), behoort gedigitaliseer te word en gratis aanlyn (byvoorbeeld by die Terminologiekoördineringsafdeling/Virtuele Instituut vir Afrikaans/universiteite) beskikbaar te wees, of daar behoort koppelvlakke en skakels te wees na alle vaktaalaktiwiteite (Alberts 2015c).
- Daar is kundiges in die land wat oor 'n magdom vaktaalkennis beskik, en hierdie kundigheid moet benut word. Afgetrede akademici, vakkundiges en taalpraktisyne kan van groot waarde wees wanneer verklarings en vertalings gedoen moet word of kommentaar benodig word. Daar behoort 'n lys bygehou te word van alle individue wat as rolspelers by vaktaalontwikkeling betrek kan word (vgl. Alberts 2015c).
- Staatsdepartemente moet volgens wet aandag gee aan die ontwikkeling van die terminologie wat op hul onderskeie werksterreine van toepassing is, en wel in al elf amptelike tale in die geval van nasionale departemente, of in ten minste drie van die tale wat in 'n bepaalde provinsie gebruik word (*Government Gazette* 2012:6; 2013:25; ATKV 2015:96). Die staatsdepartemente behoort terminologieontwikkeling dus ook behoorlik te finansier.
- Die privaat sektor, mediahuise en uitgewers sou ook by die finansiering van vaktaalontwikkelingsprojekte betrek kon word, omdat hulle immers ook die eindgebruikers van terminologie is.
- Projekleiers en die vakkomiteeëde wat met die fisiese dokumentering van terminologiese inligting gemoeid is, behoort vir hul werk vergoed te word. Skenkings kan belê word en die opbrengs dan gebruik word om vaktaalprojekte te finansier. Slegs wanneer daar van vergoeding sprake is, kan daar ook van vordering sprake wees. Die ware toedrag van sake is dat die land opgeleide terminoloë en begeesterde vakkundiges, akademici en studente nodig het om meertalige en veeltematiese terminologie te ontwikkel.
- 'n Daadwerklike gesamentlike poging moet aangewend word om meertalige terminologie in 'n verskeidenheid van dissiplines te ontwikkel, te dokumenteer en nasionaal beskikbaar te stel. Sonder vaktaal kan daar immers nie sprake wees van behoorlike vakkommunikasie nie.

6. SAMEVATTING

Hoewel hierdie artikel op Afrikaans konsentreer, moet Afrikaans nie in isolasie beskou word nie, want die huidige Grondwet vereis by implikasie dat aandag gegee word aan die ontwikkeling van meertalige vaktaal. Suid-Afrika beskik oor magtigende wetgewing en taalstrukture wat die talebestel behoort te beskerm en te ontwikkel. Die vaktale van die amptelike tale moet in die toekoms saam ontwikkel word – nie net vir eie behoud en ontwikkeling nie, maar veral met die oog op vakgerigte kommunikasiebehoeftes.

BIBLIOGRAFIE

- Abdulaziz, M.H. 1989. Development of scientific and technical terminology with special reference to African languages. *Kiswahili*, 56:32-49.
- Alberts, M. 1983. Aspekte van die rekenarisering van vakwoordeboeke. MA-verhandeling. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- Alberts, M. 1988. Vaktaalontwikkeling in Suid-Afrika, INEG 917, Akademie-argief: AR 49: Agenda 19.6.1988, bylae.
- Alberts, M. 1990. *’n Bepaling van Afrikaanse vakleksikografiese behoeftes*. D.Litt et Phil.-tesis. Pretoria: UNISA.
- Alberts, M. 1997a. Legalese: South Africa’s 12th official language? (Unpublished paper read at the “Seminar on Language in Court”, Northern Department of Education, Arts, Culture and Sport, Thohoyandou, 16-17 May 1997.)
- Alberts, M. 1997b. Legal terminology in African languages. *Lexikos* 7, Afrilex Series 7:197-191.
- Alberts, M. 1998. The harmonisation of Nguni and Sotho: terminological perspectives. In: Prah, K.K. (ed.) 1998:229-242.
- Alberts, M. 1999. Terminology in South Africa. *Lexikos* 9, Afrilex Series 9:18-35.
- Alberts, M. 2000a. Audit on South African terminology projects. July 2000. Unpublished document. Pretoria: National Terminology Service and the Department of Arts, Culture, Science and Technology.
- Alberts, M. 2000b. Terminology management at the National Language Service. *Lexikos* 10, Afrilex Series 10:234-251.
- Alberts, M. 2000c. Overview of current initiatives in Terminology in South Africa. *NEOTERM – World Specialized Terminology*. No 37/38. Warszawa 2000:47-58.
- Alberts, M. 2003. Vaktaalontwikkeling en -opleiding in Suid-Afrika. In Botha, W. (red.): *’n Man wat beur. Huldigingsbundel vir Dirk van Schalkwyk*. Stellenbosch: WAT, pp. 127-161.
- Alberts, M. 2004a. Envisaged Lexicography and Terminology Training Centre, Department of African Languages, University of Pretoria, in conjunction with PanSALB. Unpublished document. Pretoria: PanSALB.
- Alberts, M. 2004b. *Establishment of a Lexicography and Terminology Training Centre at the Department of African Languages, School for Languages, University of Pretoria*. Unpublished document. Pretoria: PanSALB.
- Alberts, M. 2005a. Envisaged Lexicography and Terminology Training Centre, Department of African Languages, University of Pretoria, in conjunction with PanSALB. Unpublished document. Pretoria: PanSALB.
- Alberts, M. 2005b. Terminologieopleiding op universiteitsvlak. Ongepubliseerde referaat gelewer by die Akademie-simposium, 23-24 Junie 2005, Pretoria.
- Alberts, M. 2007. Voorstel vir die vestiging van ’n Terminologiesentrum aan die Universiteit van Pretoria. Ongepubliseerde dokument. Akademie, Pretoria.
- Alberts, M. 2008. National language and terminology policies – a South African perspective. *eDition Terminologiemagazin, Ausgabe 1/2008*. Deutscher Terminologie-Tag e.V. (DTT), Deutsches Institut für Terminologie e.V. (DIT): 18-21.
- Alberts, M. 2010. National language and terminology policies – a South African perspective. *Lexikos* 20, Afrilex Series 20: 599-620.
- Alberts, M. 2012. Terminology as an aid in teaching and learning. Unpublished paper read at the “Closed workshop on verification of scientific terminology & International Translation Day”. 28 September 2012, Cape Peninsula University of Technology, Bellville.
- Alberts, M. 2013. The Afrikaans orthographical rules as guide for other South African languages. *Lexikos* 23, Afrilex Series 23:1-28.
- Alberts, M. 2014. Terminology development at tertiary institutions: a South African perspective. *Lexikos* 24, Afrilex Series 24: 1-26.
- Alberts, M. 2015a. Centre for Political and Related Terminology in Southern African Languages (CEPTSA) – translating and explanatory dictionaries. *Lexikos* 25, Afrilex Series 25: 1-34.

- Alberts, M. 2015b. 'n Oorsig van vaktaalontwikkeling en -opleiding in Suid-Afrika met spesiale verwysing na Afrikaans. Ongepubliseerde verslag opgestel in opdrag van Die Dagbreek Trust en die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, November 2015.
- Alberts, M. 2015c. Die Akademie se Vaktaalburo – verlede, hede en toekoms. Ongepubliseerde verslag opgestel in opdrag van Die Dagbreek Trust en die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, Desember 2015.
- Alberts, M. & Mollema, N. 2013. Developing legal terminology in African languages as an aid to the court interpreter: a South African perspective. *Lexikos* 23. Afrilex Series 23: 29-58.
- ATKV. 2015. Jou taal, jou keuse: Dis wet! *Taalgenoot*. ATKV, Winter 2015: 96.
- Botha, W. 2003. *'n Man wat beur*. Huldigingsbundel vir Dirk van Schalkwyk. Stellenbosch: Buro van die WAT.
- Botha, W., Alberts, M. & Kapp, P. 2010. The historical experiences in developing Afrikaans as a language. Unpublished paper read at the "Steering Committee: African Languages Roundtable", Department of Higher Education and Training, 22 October 2010, Pretoria.
- Buyts, F. 2014. Afrikaanse universiteit bekendgestel. *Pretoria East Rekord* November 2014:4.
- Carstens, A. 1997. *Introduction to terminology and terminography*. Pretoria: University of Pretoria.
- CLTAL. 2015. *Legal Terminology: Criminal Law, Procedure and Evidence/Regsterminologie: Straf-, Straffproses- en Bewysreg*. Clairmont: Juta.
- Cluver, A.D. de V. & Scheffer, C.J. (reds.). 1984. *RGN-ondersoek na vaktaalaangeleenthede in Suidelike Afrika: Verslag van die ondersoek na organisatoriese aangeleenthede op vaktaalgebied*. Pretoria: RGN (Term-1).
- Cluver, A.D. de V. 1992. Die verskille en ooreenkomste tussen algemene leksikografie en vakleksikografie. *Algemene en vakleksikografie in die praktyk*. Referate gelewer tydens 'n werkwinkel in Pretoria op 16 Junie 1992. Pretoria: Departement van Nasionale Opvoeding, pp. 32–48.
- Cluver, A.D. de V. 1995. Language development in South Africa. *Final report of the Language Plan Task Group (LANGTAG): towards a national language plan for South Africa*. 1995. Pretoria: Department of Arts, Culture, Science and Technology.
- Cluver, A.D. de V. 1996. *Language development*. Proceedings of a LANGTAG workshop on issues in language development: focussing on the future of the apartheid language boards and the harmonisation and development of African languages. 28 March 1996, Unisa, Pretoria.
- Department of Arts and Culture (DAC). 2002. *National language policy framework. final draft (NLPF)*. Pretoria: Department of Arts and Culture.
- Department of Arts and Culture (DAC). 2003. *Implementation plan: framework for the national language policy. final draft*. Pretoria: Department of Arts and Culture.
- Department of Arts, Culture, Science and Technology (DACST). 1996. *Overview, recommendations and executive summary from the final report of the Language Plan Task Group (LANGTAG)*. Pretoria: Department of Arts, Culture, Science and Technology.
- Department of Higher Education and Training. 2010. *African languages roundtable*. Paper read at the African Languages Roundtable, 22 October 2010, Pretoria.
- Ferreira, D.M. & Du Plessis, L.T. 2007. Terminologiebestuur in Suid-Afrika: 'n beoordeling van drie werkmodes. *Lexikos* 17. Lexikos-reeks 17: 56-76.
- Ferreira, D.M. 2002. Terminologiebestuur in Suid-Afrika, met spesifieke verwysing na die posisie van histories ingekorte tale. Ongepubliseerde D.Phil.-proefskrif. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat.
- Fourie, D.J. 1994. The rejection of terminology: observations from the African languages. *South African Journal for African Languages* 12(1): 11-15.
- Galinski, C. & Schmitz, K-D (eds). 1996. *TKE '96: Terminology and Knowledge Engineering*. Frankfurt/M: Indeks Verlag
- Government Gazette. 2012. Use of Official Languages Act 12 of 2012. *Government Gazette* No. 35742, 2 October 2012. Cape Town: Government Printer.
- Government Gazette. 2013. Use of Official Languages Act — Proposed Regulations. *Government Gazette* No. 36392, Government Notice 411 of 2013, 26 April 2013: 56-67. Cape Town: Government Printer.
- Grobler, E., Prinsloo K.P. & van der Merwe, I.J. (eds). 1991. *The language atlas of South Africa: language and literacy patterns*. Pretoria: RGN.

- ISO. 2002. *Translation-oriented terminography*. International Organization for Standardization, ISO/TC37/SC2.
- Jordaan-Weiss, M. 1996. Practical terminology work in South Africa: problems, solutions and challenges. In: Galinski, C & Schmitz, K-D. (eds). 1996:373-380.
- Kapp, P.H. 2009. *Draer van 'n droom. die geskiedenis van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, 1909–2009*. Hermanus: Hemel-en-See Boeke.
- LANGTAG. 1995. *Towards a national language plan for South Africa: A report of the Language Plan Task Group (LANGTAG)*. Pretoria: Department of Arts, Culture, Science and Technology.
- LANGTAG. 1996. *Information on the Language Plan Task Group (LANGTAG)*. Pretoria: State Language Services, Department of Arts, Culture, Science and Technology.
- Luther, J. 2005. Vaktaalontwikkeling. Ongepubliseerde dokument.
- Marais, D. 2015. Afrikaans in gevaar? *Taalgenoot*. ATKV, Lente 2015: 61-63.
- McLachlan, T. 2015. Oor Afrikaans en die toekoms daarvan. In: Litnet seminare en essays, 2015-12-03. <http://www.litnet.co.za/oor-afrikaans-en-die-toekoms-daarvan/> [3 Desember 2015]
- Mtintsilana, P.N. & Morris, R. 1988. Terminography in African languages in South Africa. *South African Journal of African Languages*, 8(4):109-113.
- National Terminology Service. 1993. *Catalogue of technical dictionaries*. Pretoria: Department of National Education.
- National Terminology Service. 1997. *Directory of language resources in South Africa*. Pretoria: Department of Arts, Culture, Science and Technology.
- National Terminology Service. 1998. *Catalogue of technical dictionaries*. Pretoria: Department of Arts, Culture, Science and Technology.
- Nkabinde, A.C. 1992. Lexicography in Zulu. *Algemene en Vakleksikografie in die praktyk: referate gelewer tydens 'n werkwinkel in Pretoria op 16 Junie 1992*: 84-95. Pretoria: Departement van Nasionale Opvoeding.
- Prah, K.K. (ed.). 1998. *Between distinction & extinction. The harmonisation & standardisation of African languages*. Johannesburg: Witwatersrand University Press.
- Prolingua. 2015. *Prolingua 65! 'n Vereniging vir Afrikaanse en Engelse Taalpraktisyne. An Association for English and Afrikaans Language Practitioners. 28 Oktober 1950 – 12 Augustus 2015*. Pamflet saamgestel ter viering van Prolingua se 65ste bestaansjaar.
- Roux, J.C. & Bosch, S. 2002. Human language technologies (HTL) and the national lexicographic units (NLUs). Ongepubliseerde dokument.
- Scheffer, C.J. 1987. Promoting and merging terminological activities in South Africa. *Logos* 7(2):31-34.
- Scheffer, C.J. 1992. Samewerking in die vaktaalomgewing. In: *Algemene en vakleksikografie in die praktyk: referate gelewer tydens 'n werkwinkel in Pretoria op 16 Junie 1992*: 115-126. Pretoria: Departement van Nasionale Opvoeding.
- Statistics South Africa. 2013. *Multilingual statistical terminology*. Pretoria: Statistics South Africa.
- Suid-Afrika. 1961. Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika 32 van 1961.
- Suid-Afrika. 1993. Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika 200 van 1993.
- Suid-Afrika. 1995. Wet op die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad 59 van 1995.
- Suid-Afrika. 1996. Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996.
- Suid-Afrika. 1999. Wysigingswet op die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad